

Natuur van het kastje naar de muur: falende natuurbescherming- en compensatie

*Bevindingen van een onderzoek naar de toepassing van de 'nee-tenzij-
beschermingsformule' en het compensatiebeginsel voor natuur*

Stichting Natuur en Milieu

N. Van Barneveld
drs. H. Kraal
drs. K.J.M. de Feijter

Utrecht, juli 2000

Colofon

Gedrukt op kringlooppapier

Titel   Natuur van het kastje naar de muur: falende natuurbescherming- en compensatie

Auteurs   N. Van Barneveld, drs. H. Kraal, drs. K.J.M. de Feijter

Uitgave   Stichting Natuur en Milieu
Donkerstraat 17
3511 KB UTRECHT
Tel.: 030 - 2331328
Fax: 030 - 2331311

Datum   Juli 2000

Prijs   Gratis

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Samenvatting	7
1 Inleiding	9
2 Doelstelling en opzet van het onderzoek	11
3 Resultaten en conclusies	13
3.1 Nee-tenzij	13
3.2 Compensatie	13
3.3 Succes- en faalfactoren bij nee-tenzij.....	15
3.4 Succes- en faalfactoren bij het compensatiebeginsel.....	15
4 Aanbevelingen	17
4.1 Werking van de nee-tenzij-formule.....	17
4.2 Werking van het compensatiebeginsel.....	17
4.3 Overige aanbevelingen voor natuurcompensatie	19

Voorwoord

Op papier is de natuur in Nederland prima beschermd. In de praktijk laat de bescherming van de natuur echter vaak te wensen over. Natuur- en milieuorganisaties moeten keer op keer de overheden wijzen op het bestaan van de beschermingsformules en de werking van het compensatiebeginsel.

In opdracht van Stichting Natuur en Milieu heeft Nick van Barneveld een afstudeeronderzoek verricht naar de toepassing van beschermingsformules en het compensatiebeginsel voor natuur. De conclusies en aanbevelingen zijn in dit rapport samengevat.

Stichting Natuur en Milieu hoopt dat de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu en de staatssecretaris van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij de aanbevelingen van dit onderzoek ter harte nemen en de bescherming van de natuur daadkrachtiger zullen oppakken.

Stichting Natuur en Milieu, juli 2000

Samenvatting

In opdracht van Stichting Natuur en Milieu is een onderzoek uitgevoerd naar de toepassing van de beschermingsformules 'Nee, tenzij' en het compensatiebeginsel voor natuur. Dit beleid voor bescherming en behoud van natuurwaarden is neergelegd in het Structuurschema Groene Ruimte (1993). Voor het compensatiebeginsel is in 1995 ook een uitwerkingsnotitie verschenen.

Naar aanleiding van enkele ervaringen met de uitwerking van de beschermingsformules en het compensatiebeginsel in de praktijk bestond bij diverse natuur- en milieu-organisaties de behoefte aan een evaluatie van de toepassing. Dit onderzoek behandelt in dit kader een evaluatie van de toepassing van dit beleid bij een zestal cases: de aanleg van de A50 Eindhoven-Oss, de verruiming van de Westerschelde, een ontgroning op een hoogterras in Limburg, de verbetering van een rivierdijk langs de Lek bij Culemborg, de uitbreiding van een bestaande jachthaven en de bouw van een appartementencomplex in Breskens, de aanleg van een bedrijventerrein in Helmond. De onderzochte cases variëren in de omvang van de ingreep, de aard van de initiatiefnemer, de kwaliteit van de compensatie en de aard van de ingreep zelf.

Uit het onderzoek is gebleken dat de toepassing van de beschermingsformules niet of niet zorgvuldig gebeurt. Compensatie als beleidsprincipe lijkt op grond van de onderzochte cases redelijk bekend. Desondanks bestaan bij de toepassing van het compensatiebeginsel diverse knelpunten. Eén van de meer algemene knelpunten betreft de beschikbaarheid aan grond voor de compensatie. Dat benodigde grond niet ruimschoots voor handen ligt, heeft onder andere tot gevolg dat er vaak een kwalitatief ander natuurtype gecompenseerd wordt dan hetgeen verloren is gegaan. Naast algemene knelpunten bestaan er ook projectspecifieke knelpunten.

Doel van het onderzoek is de formulering van beleidsaanbevelingen voor verbetering van de toepassing van beschermingsformules en het compensatiebeginsel. Op grond van de praktijkanalyse en andere, reeds bestaande onderzoeken worden onder andere als beleidsaanbevelingen genoemd: wettelijke verankering van de beschermingsformules en het compensatiebeginsel, versoepeling van het uitgangspunt dat compensatie in de nabijheid van de ingreep plaats moet vinden.

1 Inleiding

In Nederland worden natuurgebieden en waardevolle landschappen in principe beschermd. Alleen ingrepen met een 'zwaarwegend maatschappelijk belang' worden toegestaan. Deze bescherming met een ontsnappingsclausule wordt een planologische beschermingsformule genoemd, ook wel 'nee-tenzij-formule'. Als in gevallen van zwaarwegend maatschappelijk belang toch een ingreep wordt toegestaan, moeten de schadelijke effecten worden gecompenseerd: het zogenaamde compensatiebeginsel voor natuur. Zowel beschermingsformules als compensatiebeginsel zijn opgenomen in de EU-Habitatrichtlijn en in de rijksnota Structuurschema Groene Ruimte (SGR, 1995).

De beschermingsformule 'nee-tenzij' geldt voor verschillende gebieden. In de eerste plaats voor de Ecologische Hoofdstructuur (EHS), de groene ruggengraat van de Nederlandse natuur die de belangrijkste natuurgebieden met elkaar moet gaan verbinden. Daarnaast voor 'gebieden Behoud en Herstel Landschappelijke Kwaliteit' - gebieden met een bijzondere landschappelijke waarde - en een aantal recreatiegebieden. Het SGR zegt over kerngebieden van de EHS:

'Het rijksbeleid staat ingrepen en ontwikkelingen in en in de onmiddellijke nabijheid van de kerngebieden niet toe, indien deze de wezenlijke kenmerken of waarden van het kerngebied aantasten. Alleen bij een zwaarwegend maatschappelijk belang kan hiervan worden afgeweken. De aanwezigheid van een dergelijk belang wordt op basis van voorafgaand onderzoek vastgesteld. Hierbij moet tevens worden nagegaan of aan dit belang niet redelijkerwijs elders of op andere wijze tegemoet kan worden gekomen.'

Het compensatiebeginsel wordt in het SGR als volgt omschreven:

'Indien na afweging van belangen voor gebieden met de functie natuur en/of bos en/of recreatie wordt besloten dat een van de genoemde functies moet wijken voor of anderszins aanwijsbare schade ondervindt van een ander aantoonbaar zwaarwegend maatschappelijk belang, waarvoor een ruimtelijke ingreep wordt toegestaan, zullen in elk geval mitigerende (verzachtende, red.) en, indien deze onvoldoende zijn, tevens compenserende maatregelen moeten worden getroffen.'

Het compensatiebeginsel is van toepassing op de volgende gebieden:

* kerngebieden van de Ecologische Hoofdstructuur.

- * gerealiseerde natuurontwikkelingsgebieden.
- * kleinere natuurgebieden buiten de EHS, die zijn aangewezen in het streekplan, onder de werking van de Natuurbeschermingswet vallen of zijn vastgelegd in een bestemmingsplan.
- * biotopen van aandachtsoorten, die op aanwijzing van de soortenbeschermingsplannen van het Rijk in streek- en/of bestemmingsplannen zijn opgenomen.
- * bossen en landschappelijke beplantingen vallend onder de Boswet.
- * grootschalige openbare recreatievoorzieningen.
- * ook wanneer een ingreep buiten deze gebieden plaatsvindt, maar direct effecten heeft op deze gebieden is het compensatiebeginsel van toepassing.

Stichting Natuur en Milieu, Vereniging Natuurmonumenten en de 12 Provinciale Milieufederaties zijn in meer of mindere mate bij de besluitvorming rond een groot aantal schadelijke projecten betrokken geweest. Daaruit is gebleken dat de toepassing van de beschermingsformules en het compensatiebeginsel niet altijd even soepel verloopt.

Om meer zicht te krijgen op de concrete knelpunten en aanbevelingen te kunnen doen voor verbetering van het beleid, heeft Stichting Natuur en Milieu zes cases onderzocht.

Het volledige onderzoeksrapport met als titel 'De toepassing van de beschermingsformules 'Nee, tenzij' en het compensatiebeginsel voor natuur' is op aanvraag verkrijgbaar bij Stichting Natuur en Milieu.

2 Doelstelling en opzet van het onderzoek

Doel van het onderzoek was te bekijken hoe de toepassing van de 'nee- tenzij- beschermingsformules' en van het compensatiebeginsel in de praktijk verloopt. En aan te geven welke factoren tot succesvol of falend beleid leiden. Hieruit vloeit een aantal aanbevelingen voor verbetering van het beleid voort.

Een zestal heel uiteenlopende cases is onderzocht: de verruiming van de Westerschelde, de aanleg van de A50 (Eindhoven - Oss), ontgroning voor kleiwinning bij Tegelen-Belfeld, de aanleg van het bedrijventerrein Zuidoost-Brabant bij Helmond, de verbetering van de Lekdijk tussen Beusichem en Culemborg en de uitbreiding van een jachthaven inclusief bouw van een appartementencomplex te Breskens. Hiermee zijn zowel rijks-, provinciale en gemeentelijke als particuliere projecten onderzocht. Er is gebruik gemaakt van alle beschikbare schriftelijke documentatie over de cases en er zijn interviews gehouden.

Bij de analyse van de toepassing van de 'nee-tenzij-formules' is nagegaan of de opeenvolging van de verschillende stappen in de besluitvorming goed in acht is genomen.

Het gaat om de volgende stappen:

1. expliciete beoordeling of de voorgenomen ingreep al dan niet leidt tot een aantasting van wezenlijke kenmerken en waarden van het natuurgebied;
2. expliciete beoordeling of sprake is van een zwaarwegend maatschappelijk belang;
3. onderzoek naar alternatieven voor de locatie van de ingreep of de manier waarop de ingreep wordt uitgevoerd;
4. toepassing van het compensatiebeginsel.

Bij de analyse van de toepassing van het compensatiebeginsel is gekeken:

1. naar het onderscheid tussen compensatie enerzijds en landschappelijke inpassing en verzachting anderzijds;
2. naar de aanwezigheid van een compensatieplan;
3. of bij compensatie natuur van gelijke kwaliteit wordt gerealiseerd;
4. of de volledige oppervlakte, die bij de ingreep verloren gaat, wordt gecompenseerd;
5. of wordt gecompenseerd binnen of buiten het soort gebied waarvoor de compensatieplicht geldt (bijvoorbeeld binnen of buiten EHS-gebied);

6. of er sprake is van een kwaliteitstoelage (vanwege een lange ontwikkelingsperiode voor slecht vervangbare natuur);
7. of monitoring van de uitvoering van compensatie is geregeld en
8. of feitelijke compensatie is veilig gesteld.

Deze punten zijn te zien als criteria voor een correcte compensatie. Ze zijn ontleend aan de LNV-notitie 'Uitwerking compensatiebeginsel SGR' (1995).

3 Resultaten en conclusies

3.1 Nee-tenzij

In de onderzochte cases worden de 'nee-tenzij-formules' in het algemeen niet expliciet of niet zorgvuldig toegepast. Stap 1 - 'onderzoek naar de effecten van de ingreep' - wordt veelal wel genomen, maar de beoordeling of het daarbij gaat om aantasting van *wezenlijke* kenmerken en waarden ontbreekt helemaal. Het 'zwaarwegend maatschappelijk belang' (stap 2) wordt niet expliciet vastgesteld en onderbouwd. Dat werd ook geconstateerd in de Natuurbalans (RIVM/IBN-DLO, 1999). Meestal wordt volstaan met het vaststellen van een bepaald maatschappelijk belang (bijvoorbeeld economisch belang of werkgelegenheid). Bij de verzwaren van de Lekdijk is het zwaarwegend maatschappelijk belang feitelijk al eerder bepaald (met de Deltawet Grote Rivieren voor alle dijkverzwaren).

Stap 3 - onderzoek naar alternatieve ingrepen of locaties - is in het merendeel van de projecten wel gedaan. Maar dat is niet gebeurd in het kader van de toepassing van de 'nee-tenzij-formules', maar vaak in het kader van milieueffectrapportages. Met als gevolg dat de compensatienatuur niet wordt gezocht buiten bestaande beschermde natuurgebieden, zoals het Structuurschema Groene Ruimte voorschrijft.

Omdat er geen sprake is van een expliciete toepassing van de 'nee-tenzij-formules' schort er het nodige aan de opeenvolging van stappen in de besluitvorming. Eerst toepassing van de 'nee-tenzij-formule', dan besluitvorming over het al dan niet doorgaan van het project en vervolgens - als de ingreep doorgaat - compensatie. Zo zou het moeten. Maar de mogelijkheid van natuurcompensatie werd bijvoorbeeld in Breskens gebruikt als smeermiddel om toestemming te krijgen voor uitbreiding van de jachthaven.

Geconcludeerd kan worden dat overheden de 'nee, tenzij'-regels uit het Structuurschema Groene Ruimte onzorgvuldig toepassen.

3.2 Compensatie

Behalve bij het ontgrondingsproject Tegelen-Belfeld is bij alle onderzochte projecten compensatie ingevuld in de vorm van een compensatieplan of een beheersvisie of -plan.

In de meeste gevallen is de compensatienatuur anders dan de natuur die verloren gaat. Het verschil is soms klein (bijvoorbeeld bij de verzwaring van de Lekdijk), soms zeer groot (zoals bij de verruiming van de Westerschelde). Kennelijk is natuur van gelijke kwaliteit in het algemeen niet beschikbaar. Er wordt in plaats daarvan van uit gegaan dat de natuur in de compensatiegebieden ontwikkelingsmogelijkheden heeft. Een andere oorzaak voor de andere of geringere kwaliteit van de compensatienatuur is dat er te laat over compensatie wordt nagedacht. Zo werd besloten tot de ontgroning bij Tegelen-Belfeld en de verruiming van de Westerschelde, zonder dat er goed zicht was op de mogelijkheden om de schade aan de natuur te compenseren.

Elke verloren hectare natuur wordt in de meeste gevallen door één hectare nieuwe natuur gecompenseerd. Opvallend is dat in drie van de zes onderzochte cases voor extra compensatie-oppervlak wordt gezorgd. Als goedmaker voor het verlies aan kwaliteit van natuur. In een aantal provincies - Gelderland en Noord-Brabant - is zo'n 'fysieke kwaliteitstoelage' onderdeel van het compensatiebeleid. Terwijl het ministerie van LNV uitgaat van een kwaliteitstoelage in geld.

Bij enkele projecten wordt de verloren gegane natuur gecompenseerd binnen het aangetaste natuurgebied zelf of andere al beschermde natuur, bijvoorbeeld bij de verruiming van de Westerschelde. In dat geval wordt gecompenseerd door de kwaliteit van de natuur ter plekke te verhogen. Oftewel er voor te zorgen dat door ingrepen in het landschap meer biodiversiteit ontstaat. In de Brabantse projecten wordt voor een deel gecompenseerd binnen de Brabantse Groene Hoofdstructuur, die wat ruimer van opzet is dan de EHS. Bij de verbetering van de Lekdijk ligt het compensatiegebied binnen de bruto- en buiten de netto-EHS. Toen de EHS werd 'ontworpen', werd uitgegaan van een gebied waarbinnen de EHS zou komen te liggen, maar dat twee à drie keer zo groot was als de uiteindelijke hoofdstructuur zou worden. Dat grotere gebied wordt de bruto-EHS genoemd, de uiteindelijke versie de netto-EHS.

Er wordt zoveel binnen de bestaande beschermde natuurgebieden gecompenseerd, omdat het moeilijk is grond buiten die gebieden te verkrijgen. Terwijl onteigening van grond voor het realiseren van een project wel mogelijk is, kan dat niet voor natuurcompensatie. De beschikbaarheid van grond is dan ook een groot knelpunt.

Monitoring van de uitvoering van de compensatie is alleen geregeld bij de rijksprojecten (A50 en Westerschelde).

Bij de rijksprojecten wordt de uitvoering van compensatieplannen veilig gesteld via bestuursovereenkomsten. Bij de projecten van provincies en gemeenten bestaat zo'n regeling niet.

De conclusie luidt dat compensatie wel wordt toegepast, maar zelden leidt tot behoud van evenveel natuurwaarde. Netto treedt steeds natuurverlies op.

3.3 Succes- en faalfactoren bij 'nee-tenzij'

Uit het onderzoek is gebleken dat de volgende factoren een succesvolle toepassing van de 'nee-tenzij-beschermingsformules' bevorderen:

- * natuurbesef bij de uitvoerende instanties;
- * kritische betrokkenheid van natuur- en milieuorganisaties bij de projecten.

Duidelijke faalfactoren zijn:

- * onbekendheid met de 'nee-tenzij-beschermingsformules';
- * nalatigheid, bestuurlijke nonchalance of onwil bij lagere overheden;
- * vasthouden aan verouderd beleid (het project is bijvoorbeeld ooit in een streekplan opgenomen en nooit opnieuw overwogen, alhoewel dat wel zou moeten volgens de Structuurschema Groene Ruimte);
- * compensatiemogelijkheden worden gebruikt als smeermiddel bij de besluitvorming over een ruimtelijke ingreep (komt zo in de plaats van 'nee-tenzij').

3.4 Succes- en faalfactoren bij het compensatiebeginsel

Factoren die een goede toepassing van het compensatiebeginsel bevorderen:

- * vastleggen van het compensatiebeginsel in provinciaal beleid (ook in streekplannen);
- * voldoende financiële middelen voor compensatie;
- * natuurbesef bij de uitvoerende instanties;
- * kritische betrokkenheid van natuur- en milieuorganisaties bij de projecten;
- * openheid en maatschappelijke betrokkenheid bij de planvorming (bijvoorbeeld bij de Lekdijk). Bij de uitdieping van de Westerschelde bleek

overigens dat dat ook belemmerend kan werken voor het totstandkomen van compensatienatuur.

Faalfactoren zijn:

- * onbekendheid met de landelijke richtlijnen voor de toepassing van het compensatiebeginsel;
- * onvoldoende uitwerking van compensatieplannen;
- * te late uitwerking van de compensatiemogelijkheden;
- * problemen bij grondverwerving voor compensatie;
- * nalatigheid, bestuurlijke nonchalance of onwil bij lagere overheden;
- * vasthouden aan verouderd beleid.

4 Aanbevelingen

Gezien de conclusies van het onderzoek en de succes- en faalfactoren kunnen de volgende aanbevelingen worden gedaan om de werking van de beschermingsformules en het compensatiebeginsel te verbeteren. Tot slot wordt een aantal overige aanbevelingen voor natuurcompensatie gedaan.

4.1 Werking van de nee-tenzij-formule

- * Meer en betere voorlichting over de toepassing van de beschermingsformules aan provincies en gemeenten.
- * Wettelijk verankeren van de 'nee-tenzij-beschermingsformules' en de daarbij te doorlopen opeenvolgende stappen. Aspecten, die in een wet moeten worden opgenomen:
  - de verplichting de effecten van een ingreep op de *wezenlijke* kenmerken en waarden van een natuurgebied expliciet te benoemen;
  - de verplichting het *zwaarwegend* maatschappelijk belang van een ingreep expliciet te motiveren en dat belang af te wegen tegen dat van de natuur;
  - de verplichting te zoeken naar alternatieve locaties voor de ruimtelijke ingreep en de manier waarop die ingreep wordt uitgevoerd;
  - de verplichting het al dan niet kiezen voor alternatieven expliciet te motiveren;
  - compensatie, verzachting en landschappelijke inpassing.
- * Instellen van een controlerend orgaan bij de Rijksplanologische Dienst, bijvoorbeeld de Inspecties Ruimtelijke Ordening. Dat orgaan moet er op toe zien dat de verschillende overheden zich houden aan de 'nee-tenzij-beschermingsformules'.

4.2 Werking van het compensatiebeginsel

- * Meer en betere voorlichting over het compensatiebeginsel aan provincies, gemeenten en grote ruimtegebruikers.

- * Wettelijk verankeren van het compensatiebeginsel. In de wet moet worden opgenomen:
  - de verplichting ingrepen in de verschillende soorten beschermde natuurgebieden te compenseren;
  - de verplichting een compensatieplan op te stellen voorafgaand aan de besluitvorming over een ingreep;
  - de compensatie van verloren kwaliteit en kwantiteit;
  - kwaliteitstoeslag;
  - monitoring;
  - veilig stellen van de uitvoering van de compensatie, landschappelijke inpassing en verzachting.

De wet geeft het kader. Daarbinnen is ruimte voor een projectspecifieke aanpak.

- * Instellen van een coördinatiepunt bij het ministerie van LNV, bijvoorbeeld onder te brengen bij de regiodirecties van LNV. Het coördinatiepunt moet de uitvoering van het compensatiebeginsel bewaken en een goede toepassing stimuleren.
- * Inhoudelijk toetsen van de compensatieplannen door de Commissie voor de milieueffectrapportage (MER). Niet alleen in de gevallen waarbij een MER wordt gemaakt, maar ook in de overige gevallen.
- * Nuanceren van het uitgangspunt dat bij compensatie natuur van 'gelijke kwaliteit' moet worden gerealiseerd. Een lagere kwaliteit wordt niet toegestaan, maar wel een andere kwaliteit, die in ecologisch opzicht minstens even hoog wordt gewaardeerd. Er moet wel vastgehouden blijven worden aan compensatie van minimaal hetzelfde areaal natuur. Eventueel, wanneer het niet anders kan, wat verder weg van het natuurgebied dat wordt aangetast. Dit laatste betekent dus een nuancering van het uitgangspunt dat er gecompenseerd moet worden in de nabijheid van de ruimtelijke ingreep in het beschermde natuurgebied.

Er bestaan dus betere en slechtere opties voor het compenseren van natuurverlies. Die opties zijn als volgt te rangschikken.

1. Uitgangspunt is dat eerst gezocht moet worden naar mogelijkheden om de aangetaste natuur te compenseren met natuur van gelijke kwaliteit in de buurt van de aantasting.
2. Als dat niet mogelijk is, wordt die kwaliteit elders gerealiseerd.
3. Als ook dat niet lukt kan gezocht worden naar andersoortig natuur die in ecologisch opzicht minstens even hoog wordt gewaardeerd, maar wel dichtbij de aangetaste natuur ligt.

4. Als ook dat niet mogelijk blijkt, kan naar andersoortige maar gelijkwaardige natuur elders worden gezocht. De compensatielocatie moet goede mogelijkheden hebben voor natuurontwikkeling. Bij de keuze voor oplossingen 3 of 4 wordt gestreefd naar duidelijke winst voor natuur door extra kwaliteit of extra oppervlakte (bijvoorbeeld door twee op één te compenseren, in plaats van één op één).
5. Als tenslotte ook deze oplossingen niet mogelijk blijken te zijn, kan in laatste instantie worden gedacht aan financiële compensatie, zoals dat ook in het Structuurschema Groene Ruimte wordt genoemd.

Bij de keuze voor een *next-best* oplossing moet steeds expliciet gemotiveerd worden waarom de beste oplossing (dichtbij en gelijke kwaliteit) niet mogelijk is of waarom een 'vorige' *next-best* oplossing niet mogelijk is. Ook bij *next-best* oplossingen wordt compensatie binnen (andere) beschermde natuurgebieden (bijvoorbeeld kwaliteitsverhoging binnen de EHS) uitgesloten. Want ter compensatie van de verloren gegane natuur moet er areaal natuur worden uitgebreid.

4.3 Overige aanbevelingen voor natuurcompensatie

- * Snelle afronding van de begrenzing van EHS-gebieden en vastlegging van de EHS in bestemmingsplannen. Zolang dat nog niet gebeurd is, is de beoordeling of compensatie binnen of buiten bestaande beschermde natuurgebieden gebeurt, niet goed te maken.
- * Per project kan, mede afhankelijk van het provinciaal beleid, worden gekozen voor een kwaliteitstoeslag in de vorm van extra oppervlakte (fysieke compensatie) of voor een kwaliteitstoeslag in de vorm van geld (conform het rijksbeleid voor compensatie).
- * Het verwerven van grond voor compensatienatuur moet gelijktijdig gebeuren met die voor de ruimtelijke ingreep. Hiervoor zijn twee mogelijkheden:
  1. Gelijktijdige verwerving van grond voor de ingreep en de compensatie. Daarvoor is nodig dat onteigening ten behoeve van natuurcompensatie mogelijk wordt.
  2. Volledige schadeloosstelling van gedupeerden, zowel voor de grond als voor wat er op staat. Met als consequentie dat het budget voor de compensatie waarschijnlijk moet worden verhoogd. En als mogelijk gevolg dat het eventueel niet

doorgaan van een ruimtelijk ingreep aan gewicht wint in de besluitvorming.